

wewnętrzna Palestyny I wieku, chociaż trudno niekiedy rozstrzygnąć, czy odnoszą się one do pierwszej, czy do drugiej jego połowy.

Palestyna znajdowała się, poczynając od śmierci Heroda Agryppy aż do wybuchu powstania w Jerozolimie, pod bezpośrednim zarządem rzymskich legatów. Stosunki pieniężne w tym czasie cechowało poważne zróżnicowanie typów jednostek obrachunkowo-monetarnych, pozostających w oficjalnym obiegu; dopiero po zburzeniu świątyni w 70 r. można mówić o wyraźnej dominacji na rynku monet greckich i rzymskich. Równie skomplikowany obraz stosunków pieniężnych wyłania się w trakcie lektury pism Nowego Testamentu. W tekstach występują bowiem zarówno greckie drachmy, rzymskie denary i asy, jak i fenickie sykle i miny. Podobną wymowę posiadają dane zawarte w niektórych pismach talmudycznych⁷.

Specjalną pozycję w palestyńskim systemie monetarnym zajmowały brązowe jednostki żydowskie, wybijane w Jerozolimie od czasów Szymona Machabeusza. Pieniądz ten - jak sugeruje m.in. materiał zawarty w Ewangeliach - posiadał charakter pewnego rodzaju monety regionalnej o dość ograniczonym zasięgu cyrkulacji. Po zajęciu Palestyny w 63 r. prz. Chr. Rzymianie wyrazili zgodę na dalsze jej wybijanie, ale jednocześnie wprowadzili do obiegu srebrne nominały /denary, hebr. zouz/, wybijane w mennicach państwowych w oparciu o rzymską metrologię monetarną. Na denarach, oprócz imienia panującego cesarza, umieszczano zazwyczaj wyobrażenie wieńca laurowego, symbole żydowskie, względnie róg obfitości. Trudno jednakże doszukiwać się w tym posunięciu próby połączenia kilku różnych systemów monetarnych. Zgoda na bicie miejscowej monety była tu jedynie mało znaczącym gestem zwłaszcza, iż emitowany pieniądz musiał być każdorazowo dostosowany do wymagań polityki propagandowej cesarstwa⁸.

7 E. Lambert, *Les changeurs et la monnaie en Palestine du Ier au IIIe s. d'après les textes talmudiques*, "Revue des études juives" 51/1906/ 223, przyp. 1 i 243; K. Pink, *Beiträge zur biblischen Numismatik*, "Biblica" 20/1939/ 409 n. Zob. również Ch. Guignebert, *Le monde juif vers le temps de Jésus*, Paris 1969, 51 nn.; D. Rops, *La vie quotidienne en Palestine au temps de Jésus*, Paris 1961, 236 nn.

8 1 Mch 15, 7; Lambert, art.cyt., 224; D. Sperber, *Money*, dz.cyt., 27 nn.; A. Kunisz, *Geneza ustroju monetarnego cesarstwa rzymskiego*, Katowice 1975, 59 nn.